

Hákový kríž v Svätej zemi

Spoločnosť templárov v Palestíne

DENISA NEŠŤÁKOVÁ

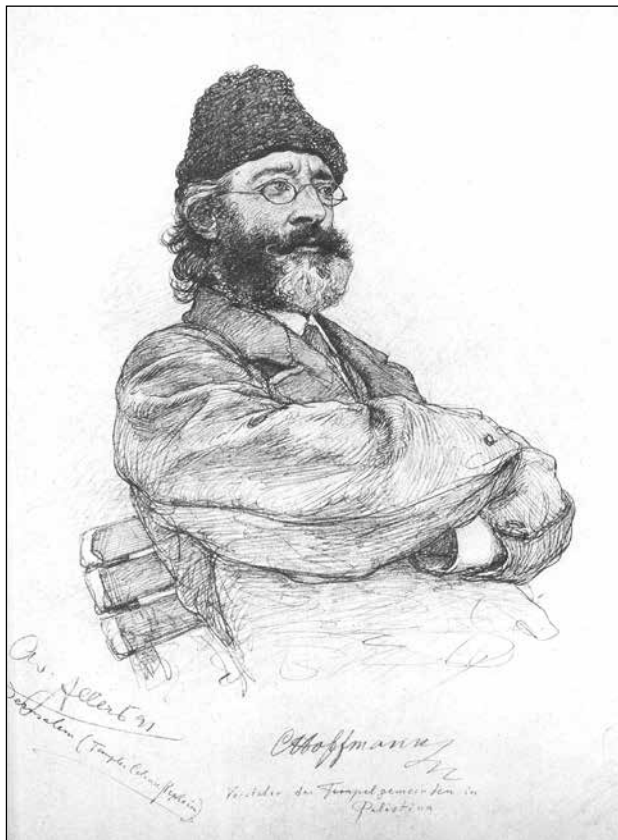
Náboženská komunita, Kirschenhardthof (1866)

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6a/Kirschenhardthof1866.jpg>

NEŠŤÁKOVÁ, Denisa. The Swastika in the Holy Land. The Society of Templars in Palestine. *História*, 2017, 15, 1, pp. 9-15. Some of the members of the German religious group Society of Templars settled in Palestine from the 19th century. After Hitler came to power some members of the society joined the Nazi Party. This was associated with a change in their view of Jewish settlement in Palestine, anti-Semitism and propagation of the Nazi ideology.

Key words: Society of Templars, Palestine, British Mandate of Palestine, Jews, Nazism, anti-Semitism.

Ideológia nacionálneho socializmu či nacizmu sa nešírila iba Nemeckom, ale taktiež aj inými krajinami po celom svete, v ktorých etnickí Nemci žili. Väčšie či menšie nemecké komunity sídlili v krajinách každého kontinentu. Jednou z najzaujímavejších komunít bola tá, ktorej domovom sa stala Palestína. O fakte existencie nemeckej nežidovskej komunity v Palestíne sa dozvedáme najmä v súvislosti s jej zapojením sa do aktívnej politiky NSDAP¹.

Christoph Hoffmann II (junior, 1847-1911), vodca Spoločnosti templárov v Palestíne od roku 1890 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cf/Christoph_Hoffmann_II.jpg

ticko-kresťanské vzdelanie⁴. Za kritiku neschopnosti štátu vyhlásiť cirkev za ochrankyňu obyvateľstva a postarať sa o obyvateľov po sociálnej, morálnej či duchovnej stránke ako aj za iné svoje postoje bol exkomunikovaný z protestantskej cirkvi. Pietizmus v spojení s poznaním, že mnohí musia bojovať s ťažkými životnými podmienkami, neschopnosť krajiny postarať sa o nich a „vnuknutie od boha“

priviedli Hoffmanna k záveru, že iba viera dokáže pomôcť. V dôsledku nespokojnosti s vývojom spoločenskej situácie a s pomermi v protestantskej cirkvi sa rozhodol založiť Spoločnosť templárov.

Boží chrám

Názov Spoločnosti sa odvodzuje od veršov Svätého písma a ich interpretácie: „*Neviete, že ste Boží chrám a že vo vás prebýva Boží Duch?*“ (Prvý list Korinťanom 3:16) a „*a dajte sa vbudovať aj vy*

ako živé kamene do duchovného domu, do svätého kňazstva, aby ste prinášali duchovné obety, príjemné Bohu skrze Ježiša Krista“ (Prvý Petrov list 2:5). Na základe týchto veršov a podľa vlastných vyhlásení Spoločnosti vyplýva, že človek má v sebe chrám (Tempel), kde žije božia duša. Spoločnou prácou tak ľudia môžu vytvoriť Boží chrám/kráľovstvo, ktoré obsiahne celý svet.

Spoločnosť templárov teda bola a stále je náboženskou skupinou, ktorá vznikla odtrhnutím sa od protestantizmu a ktorá bola silne ovplyvnená pietizmom. Roku 1868 keď mali templári približne 300 členov vybrali sa ich prví zástupcovia do osmanskej Palestíny. Predvídajúc na základe biblických veršov príchod Božieho kráľovstva a druhý príchod Mesiáša rozhodli sa pre život v Palestíne, kde mali žiť podľa učenia Ježiša. Prvé sídla vznikli v Haife a Jaffe (1869), Sarone (1871), Jeruzaleme (1878), Wilhelme (1902), Betleheme v Galilei (1906) a vo Waldheime (1907). Všetky teda boli založené ešte počas osmanskej vlády na území Palestíny. Roku 1875 bolo v Palestíne približne 750 templárov, no do roku 1939 ich počet vzrástol asi na 1 290. V období 1922 – 1948 žilo na území Mandátu Palestína okolo 2 000 až 2 500 Nemcov, ktorí neboli Židmi⁵.

Komponent hospodárskeho rozvoja

Templári sa čoskoro stali pomerne významným komponentom najmä poľnohospodárskeho rozvoja oblastí, ktoré v Palestíne obývali. Vo všeobecnosti boli vnímaní ako pracovní, skromní a nekonfliktní obyvatelia, ktorí sa síce zdržiavali predovšetkým vo svojej komunite, no obchodovali s arabským, židovským i britským obyvateľstvom. Vďaka

Tridsiate roky 20. storočia – nacistický pozdrav členov NSDAP v Palestíne. V pozadí možno vidieť prizierajúcich sa palestínskych Arabov. Zdroj: Yad Vashem

Palestínski Nemci

Pojem palestínski Nemci, ako samých seba nazývali, zahŕňal všetkých Nemcov žijúcich v Britskom mandáte Palestína² vynímajúc Zajordánsko (dnešný Jordán) pričom Britský mandát Palestína predstavoval dnešné územie Izraela a Palestíny. Palestínski Nemci kresťanského vierovyznania nepredstavovali homogénnu skupinu, spájala ich však príslušnosť k nemeckému národu. Tamojší nemeckí katolíci boli reprezentovaní najmä kňazstvom a členmi jednotlivých rádov a boli súčasťou sakrálnych miest, kde vykonávali svoju službu bohu. Najväčšou skupinou však boli nemeckí protestanti a medzi nimi predovšetkým členovia Spoločnosti templárov.

Členovia Spoločnosti templárov³ sa v Palestíne objavili už v druhej polovici 19. storočia. Uvedená Spoločnosť bola založená na juhozápade Nemecka v Kirschhardthofe, v okolí Württembergu, roku 1861. Jej zakladateľom a ideologickým otcom bol Christoph Hoffmann, ktorý sa narodil v roku 1815 a mal pietis-

svojim schopnostiam sa v oblasti poľnohospodárskej produkcie preslávili nielen lokálne. Pomaranče z Jaffy⁶ sa dostali aj do Európy. Templári žili pomerne pokojne až do začiatku prvej svetovej vojny, keď mnoho mužov muselo narukovať. Po jej skončení boli na určitú dobu internovaní v Egypte. Po čase sa vrátili domov, do Palestíny, kde od roku 1917 (oficiálne od roku 1920 a 1923) vládla Veľká Británia. Templári v Palestíne chodili na nemecké základné a stredné školy, pričom mnohí z nich navštevovali univerzity v Nemecku. Podporovali ich v tom viaceré fondy a štipendiá vytvorené miestnymi, už staršími, členmi Spoločnosti templárov. Okrem poľnohospodárstva a štúdia nezabúdali ani na voľnočasové aktivity. Vytvárali si cyklistické spolky, futbalové tímy, spolky pre učiteľov, ženské spolky, navštevovali kiná a kresťanskú organizáciu YMCA, kde sa stretávali aj s tamojšími Arabmi (kresťanmi aj moslimami) a Židmi. Avšak rodinné vzťahy, dá sa povedať, uzatvárali zásadne medzi sebou. Až do 30. rokov 20. storočia boli umiernenými a nekonfliktnými obyvateľmi Britského mandátu Palestína⁷.

Nová ideológia

Spoločnosť templárov patrila k približne 30 miliónom Nemcov, alebo ľudí s nemeckým pôvodom (tzv. *Volksdeutsche* – termín vytvorený Hitlerom a jeho spolupracovníkmi, ktorý niesol v sebe rasový podtext). Nacionálny socializmus taktiež priniesol termín *Auslandsdeutsche*⁸, ktorý vo všeobecnosti odkazoval na všetkých nemeckých občanov sídlacích mimo Nemecka, alebo etnických Nemcov žijúcich

Sídlo templárov v Haife
<https://www.wkgo.de/medien/Personen/Templerkolonie%20Haifa%201877.jpg>

mimo jeho územia. Objavila sa snaha zdjednotiť tridsať miliónov Nemcov sídlacích mimo Ríše do celosvetovej nemeckej *Volksgemeinschaft* (rasovej komunity). Templári si svoju príslušnosť k nemeckému národu ctili, boli patriotmi, no až do 30. rokov 20. storočia sa neprejavovali otvorene šovinisticky.

Nemeckí templári aktívne sledovali politické dianie vo svete a teda aj vo svojej domovine. Proces získavania čoraz väčšej moci NSDAP niektorí Nemci v Palestíne iba sledovali, no iní otvorene podporovali. Už v roku 1932 sa nemecký architekt a člen Spoločnosti templárov v Palestíne Karl Ruff stal členom NSDAP. V tom istom roku zaregistroval na *Auslands-Abteilung* (AA) – Zahraníčnom oddelení NSDAP šesť členov NSDAP z Mandátnej Palestíny. Roku 1933 sa 114 templárov združovalo v *Landesgruppe Palästina* (Krajská vetva NSDAP v Palestíne), ktorá mala svoje miestne skupiny – *Ortsgruppen* v Haife, Sarone a ostatných sídlach nemeckých templárov.⁹ Čoskoro sa však ocitli v nacionálnom konflikte medzi palestínskymi Arabmi a Židmi podporujúcimi sionizmus na území ovládanom britskými koloniálnymi záujmami.

Zmena postoja

Do roku 1938 sa 17 % templárov v Palestíne stalo členmi NSDAP. Spolu s ostatnými Nemcami (teda aj s tými, ktorí neboli príslušníkmi Spoločnosti) sa členmi NSDAP stalo asi 400 dospelých obyvateľov, čo tvorilo asi 19 % z celkového počtu Nemcov kresťanského vyzna-

Tridsiate roky 20. storočia – oslavy NSDAP v Nazarete
 Zdroj: Yad Vashem

nia v Palestíne. Toto percento sa nemusí javiť až také vysoké, avšak bolo najvyššie v porovnaní s počtami Nemcov, ktorí boli členmi NSDAP mimo Nemecka¹⁰. Treba dodať, že členstvo palestínskych templárov v NSDAP neznamenal vždy prijatie rasového antisemitizmu. Mnohokrát im strana ponúkala psychologický komfort v podobe možnosti identifikovať sa s mladým, dynamickým hnutím a silnou domovinou. Avšak už v tom čase mohlo byť templárom jasné, že národnostná komunita prezentovaná nacionálnym socializmom, ktorá mala nenávisť voči podriadenej tzv. židovskej rase zafixovaná ako základný element politiky, nemala nič spoločné s komunitou ľudí v kresťanskom zmysle. Nanešťastie to bolo zrejme iba malej skupine. Majorita bola očarená patriotickou eufóriou nacionálneho socializmu.

Ulicami sídiel v Palestíne, kde v tom čase už jestvovala početná židovská komunita, od raného obdobia Hitlerovej vlády v Nemecku pochodovala Hitlerova mládež a na nemeckom konzuláte v Jeruzaleme a Haife viali vlajky s hákovými krížmi. A keďže esenciálnou súčasťou nacionálneho socializmu bol aj antisemitizmus, postoj členov Spoločnosti templárov v Palestíne k Židom sa aj vďaka nacistickej propagande začal meniť.

Prví nemeckí templári sa prisťahovali do Palestíny na konci 19. storočia, teda skôr ako prebehla prvá veľká imigrácia Židov – sionistov (zväčša utekajúcich pred pogromami v cárskom Rusku), a tak vnímali židovskú komunitu ako cudziu. Na druhej strane arabských obyvateľov Palestíny pokladali za pôvodných obyvateľov a prejavovali im neraz sympatie, avšak mnohokrát ich považovali za, slušne povedané, civilizlačne zaostalých. Britské vedenie krajiny vnímali ako autoritu, ktorej boli lojálni. Európsky aspekt britskej vlády, ako aj židovských prisťahovalcov prichádzajúcich z európskych krajín, vnímala väčšina templárov zväčša pozitívne,

pretože verili v spoločnú európsku tradíciu a potenciálny rozvoj Palestíny vďaka európskemu elementu.

Okrem už spomínaných členstiev v športových, pracovných či kultúrnych spolkoch si templári vytvorili aj tlačové médium. Pôvodne vychádzalo v Nemecku (od roku 1845) ako *Süddeutsche Warte*, neskôr, v rokoch 1912 až 1920, v Palestíne pod názvom *Jerusalem Warte* a napokon medzi rokmi 1921 – 1939 ako *Die Warte des Tempels*¹¹. Nie vždy, no veľmi často, zobrazovalo židovskú komunitu cez antisemitizmus. Roku 1923 nastúpil na post editora Dietrich Lange, učiteľ zo Stuttgartu, zanietený prívrženec nacionálneho socializmu. Po jeho príchode sa dvojtyždenník postupne menil na noviny, ktoré nielen informovali o nacionálnom socializme, ale ho aj propagovali. Vďaka jeho editorstvu sa do novín dostávalo čoraz viac článkov pojednávajúcich o rasovej antropológii, eugenike a o knihách od Hansa F. K. Günthera, Alfreda Rosenberga či Houstona Chamberlaina, ale tiež príspevky písané samotným Langom ako napríklad článok *Národ a rasa*.

Podoby antisemitizmu

Na stránkach novín sa zreteľne prejavili štyri formy antisemitizmu – náboženský, politický, ekonomický a národný, resp. rasový. Najčastejšie sa objavoval politický antisemitizmus. Ten sa v rovnakej či v približne rovnakej podobe objavoval aj v Nemecku a bol spätý s prehrou v prvej svetovej vojne: „Úloha židovstva v svetovej vojne začína byť postupne známa. Najmä to, akú rolu zohrali počas vypracovania konceptu Versaillského diktátu (...) Židom sa podarilo získať mocenské pozície vo vnútri národov, ktoré ich hostia“. Sledujúc protesty a ne-

Členovia Hitlerovej mládeže s vencami so svastikami na stuhách. Oslavy v Nazarete v roku 1935.
Zdroj: Yad Vashem

Nemecká kolónia Betlehem v Galilei, okolo roku 1925
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a0/Bethlehem_in_the_Galil.jpg

koch boj proti Hitlerovmu Nemecku templári vnímali ako boj proti samotnému Nemecku a proti Nemcom, ako aj proti ním samým.

vôľu Židov v Palestíne i vo svete proti Hitlerovmu nástupu k moci v Nemecku, templári reagovali v tlači tvrdeniami, že Židia popudzujú celý svet proti Nemecku: „*Židia vedú protestné zhromaždenia proti Nemecku. (...) Medzinárodné popudy proti Nemecku*“. Opätovne sa pripomínala židovská „schopnosť“ manipulovať svetovú mienku a nastaviť ju proti Nemecku.

Často sa vyskytoval aj pojem „židovský marazmus“ – v zmysle politického a morálneho rozkladu. Tento termín sa uvádza napríklad aj pri opise Židovskej agentúry v Palestíne, organizácie založenej v roku 1929. Pred vznikom štátu Izrael fungovala ako neoficiálna vláda pre židovské obyvateľstvo vo vtedajšej Britskej mandátnej Palestíne. Po vzniku štátu Izrael, v roku 1948, sa jej aktivity posunuli smerom k podpore židovského prisťahovalectva: „*Židovská agentúra je židovská marasmická, socialistická organizácia, ktorá bojuje proti Hitlerovmu režimu v Nemecku*“. V 30. ro-

Templári boli kresťanskou komunitou, ktorá mala chrániť kresťanské princípy a priniesť ich do súkromného i verejného života. Preto je zrejmé, že náboženský antijudaizmus bol už akosi predurčený k tomu, aby zohrával dôležitú rolu pri antisemitskej propagande v rámci tejto malej náboženskej skupiny. Stereotypy kresťanského antijudaizmu prítomné už v stredoveku sa teda objavovali aj na stránkach *Die Warte des Tempels*. Tieto klasické konfesiónálne predsudky sa však neskôr stali súčasťou moderného antisemitizmu, pretože dokázali plniť funkciu cieľenej antisemitskej propagandy.

Náboženský antisemitizmus zobrazoval Židov ako nemorálnych alebo morálne podriadených či demoralizujúcich: „*Židia majú demoralizujúci vplyv najmä na vnútornú štruktúru našej národnostnej komunity so snahou o podkopanie nášho prežitia*“. Mladým templárom sa zakazovalo navštevovať židovské kiná premietajúce „nemorálne“ filmy, ktoré mohli negatívne ovplyvňovať mladých členov Spoločnosti.

Klasický antijudaizmus už v stredoveku hovoril o odmietnutí Krista a jeho nasledovníkov a o ukrižovaní Krista Židmi. Prezentoval sa aj na stránkach *Die Warte des Tempels*: „*Tí Židia, ktorí napľuli na jeho (Ježišovu – D. N.) tvár a položili na jeho hlavu trňovú korunu ho pribili na kríž*.“ Mnoho antisemitských argumentov sa opieralo o vieru. Predpoklad či stereotyp antikresťanského faktora prítomného medzi Židmi, ktorý mohla redakcia používať na antisemitskú propagandu, sa stal mocným nástrojom v rukách editora novín.

Prekonaný dokument

Výroky proti čomukoľvek židovskému v náboženstve sa dopracovali až k odmietnutiu *Starého zákona*, pretože „je to židovská kniha, židovský náboženský dokument a nemá nič, čo povedať nemeckej, nordickej esencii, nemá s nami nič spoločné! Tak preč s tým!“ Odmietanie *Starého zákona* však nemohlo byť postavené iba na nekritickom prijatí prvkov „pozitívneho kresťanstva“, ale musela mu predchádzať argumentácia, ktorá bola dostatočne presvedčivá. Okrem toho, že považovali *Starý zákon* za v zásade prekonaný dokument, keďže kresťania majú *Nový zákon*, označovali ho za nemorálny, a teda škodlivý pre spoločnosť: „Židia v krajine – stratili – slovo vo svojom najhlbšom zmysle (...) Každé dieťa čoskoro pochopí, že v tomto spise môže nájsť iba celkom nemorálne príbehy“. Odmietanie *Starého zákona* súviselo s tzv. pozitívnym kresťanstvom, ktoré sa začalo šíriť aj medzi templármi. Pozitívne kresťanstvo sa napríklad snažilo o zdôraznenie takých črt Ježiša ako rečníctva, organizačné schopnosti a boj proti inštitucionálnemu judaizmu jeho doby. Medzi základné odlišnosti bežného a pozitívneho kresťanstva patrí: odmietanie častí Biblie, ktoré boli napísané Židmi (vrátane celého *Starého zákona*); odmietnutie Ježišovho židovstva, ale uznanie Ježišovej príslušnosti k árijskej rase; zdôraznenie nadradenosti národnej príslušnosti voči konfesionalnej rôznosti, a teda vytvorenie spoločnej pozitívnej kresťanskej cirkvi katolíkov a protestantov.

Hlavný problém pre templárov a kresťanov podporujúcich nacionálny socializmus pretrvával. Ježiš bol Žid. Avšak tento fakt sa mal argumentmi „pozitívneho kresťanstva“ prekonať. A tak bolo

potrebné presvedčiť nemeckých templárov, že aj keď Ježiš bol Židom, bol „iným“ Židom. Vďaka tejto snahe sa argumentácia v podobne tradičného antijudaizmu zmenila na propagandu vo forme rasového antisemitizmu. Pôvodné argumenty vysvetľujúce pôvod Ježiša sa snažili vysvetliť Ježišovu odlišnosť od židovskej komunity: „Ježiš sa postavil judaizmu, čo ho doviedlo až na kríž.“ V článku *Kresťanstvo a nordicko-germánska viera* sa zdôrazňovalo, že kresťanstvo nepochádza z judaizmu, nie je akousi jeho vetvou, ale je výsledkom boja proti nemu: „Kresťanstvo nevzniklo z judaizmu, ale vzniklo bojom proti judaizmu.“

Avšak táto argumentácia očividne nepostačovala, a preto autori článkov zašli ďalej. Vyhlásili, že Ježiš nikdy nebol Židom: „Židia nikdy nemali Galileu pre seba, nikdy nebola čisto židovská.“ No najsilnejší argument bol prevzatý zo spisov Houstona Stewarta Chamberlaina, ktorého

spisy boli často v novinách pertraktované – „pretože Galilea nebola nikdy čisto židovská, Ježiš mal byť Árijec“.

Komplikované vzťahy

Okrem antisemitizmu prezentovaného v rozličných formách – zväčša ako súčasť väčších článkov zaoberajúcich sa otázkami náboženstva, morálky, rasy alebo súvisiacich s prezentovaním spisov rasových a ideologických teoretikov, noviny prinášali aj iné informácie o Židoch. Tieto správy súviseli predovšetkým s politikou Británie v Palestíne a so samotnými vzťahmi Židov k novej krajine a s jej pôvodnými i novými obyvateľmi. Je zaujímavé, akým spôsobom opisovali boje medzi Arabmi a Židmi v Palestíne. Kým jednu stranu – Židov označovali výrazom teroristi, Arabov nazývali povstalcami či partizánmi. Z kontextu je zjavné, na koho strane stáli, resp. komu prejavovali sympatie. Kým jedni boli bojovníkmi za svoje práva, druhí ničiteľmi a teroristami – „Počet židovského teroru a sabotáží v ohromnej miere narástol, kým na arabskej strane povstanie stále pretrváva.“ Arabské revolty trvajúce od roku 1936 do roku 1939 boli teda akoby oprávneným povstaním, kým tie isté činy Židov sa niekedy chápali ako teror a sabotáže.

Za vznikajúce napätie medzi Arabmi a Židmi v Palestíne boli podľa nemeckých templárov zodpovední Židia. Jednak ich považovali, ako bolo naznačené, za cudzí element v krajine, kým Arabov označovali za pôvodných obyvateľov¹². Taktiež neustále sa zväčšujúca židovská komunita v Palestíne im naháňala strach a považovali ju za potenciálne nebezpečenstvo.

Vlajka nacistického Nemecka.
Oslavy v Nazarete (1935)
Zdroj: Yad Vashem

Hotel Fast, Jeruzalem 1933
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/43/Swastika_flag_in_Jerusalem.jpg?uselang=de

K tomu sa pridal politický antisemitizmus, ktorý pri každej novej príležitosti nachádzal vinu na strane Židov: „Ale ani Židia nezostali nečinní a začali s extrémne aktívnou protipropagandou, nielen v krajine, ale po celom svete, (...) a táto pozornosť odkláňa od skutočných dôvodov a nepokojov cez všemožné vysvetlenia, cudzie vplyvy „kolabujúceho feudalizmu“ a „spoločenského napätia“ atď., ktoré majú byť zodpovedné za nepokoje v Palestíne“.

Postoj komunity

Židia boli vnímaní ako politickí, náboženský, národnostný či rasový nepriateľ. Boli súčasťou svetového židovstva, spojili sa s bohatými Američanmi a Britmi, ako aj s boľševikmi. Taktiež boli nemorálni, s „mŕtvymi srdcami“ a príležitostne boli označovaní za nebezpečie pre nemeckú komunitu. Najsilnejším prvkom využívaným na antisemitskú propagandu medzi palestínskymi templármi bolo spojenie tradičného konfesijného antijudaizmu s moderným rasovým antisemitizmom. Bola to kombinácia založená na rasovej teórii nacionálneho socializmu vnášaného priamo z Nemecka a náboženskej odlišnosti vedúcej k nepriateľstvu až nenávisti vlastnej nemeckým templárom v Palestíne.

Titulná strana Die Warte Tempels (31. 1. 1934)

Houston Stewart Chamberlain (1895)
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fd/Hschamberlain1895.jpg>

Iba malá skupina nemeckých templárov otvorene prejavila svoj postoj. Ostatní mohli byť na strane tých, ktorí sa postavili proti antisemitizmu *Warte des Tempels* alebo mohli patriť k sympatizantom vyjadrujúcim odpor voči antisemitizmu. Faktom zostáva, že zvyšok mlčal. A hoci antisemitizmus, ktorý bol esenciálnou súčasťou ideológie nacionálneho socializmu, nebol hlavným elementom viery nemeckých templárov v Palestíne, obraz Židov a židovskej komunity bol negatívny a ovplyvnený nacistickou ideológiou.

A tak sa na malom území Palestíny stretol arabský nacionalizmus so sionizmom a britským kolonializmom za prítomnosti nemeckého nacizmu. Malá náboženská sekta – Spoločnosť templárov – reprezentujúca nacizmus, ako celok neprijala myšlienky prezentované nacistickou ideológiou. Zarážajúcou však ostáva rýchlosť akou akceptovala prvky ideológie nacionálneho socializmu a pretavila ich do vlastnej antisemitskej slovnej zásoby. Zatiaľ čo, ako bolo uvedené, len 17 % nemeckých templárov v Palestíne sa stalo členmi NSDAP, ich hlavné tlačové médium sa zmenilo na nacistický propagandistický plátok plný antisemitizmu.

Celá komunita však v podstate bez zásadnej opozície akceptovala nenávisťný obraz Židov a židovskej komunity, s ktorými iba donedávna žila v susedstve a ktorí mohli byť ich obchodnými partnermi či dokonca priateľmi.

Poznámky

- ¹ NSDAP – Národnosocialistická nemecká robotnícka strana – krajne pravicová strana, ktorá programovo presadzovala antisemitský rasizmus a víziu Veľkého Nemecka ako svetovej veľmoci.
- ² Británii bola správa nad územím Palestíny v podobe mandátu udelená na mierovej konferencii v Paríži roku 1919. V roku 1920 sa potvrdila platnosť Balfourovej deklarácie, ktorou sa Británia zaviazala podporiť vytvorenie židovskej domoviny na území Palestíny. O dva roky Spoločnosť národov oficiálne potvrdila predošlé dohody. Britský mandát Palestína zanikol 14./15. mája 1948, keď bola vyhlásená nezávislosť štátu Izrael.
- ³ Spoločnosť templárov (nemecky: Tempelgesellschaft) nemá nič spoločné so stredovekým vojensko-mníšskym rádom templárov.
- ⁴ Pietizmus má korene v 17. storočí a predstavoval spojenie luteránskych princípov s dôrazom na duchovnú pieteť a život oduševneného kresťana. Pietizmus 19. storočia pokračoval ako hnutie na obnovu kresťanskej viery počas priemyselnej

revolúcie.

- ⁵ Pozri WAWRZYN, Heidemarie. *Nazis in the Holy Land 1933-1948*. Berlin/ Boston : Walter de Guyter GmbH, 2013. ISBN 9783110306293.
- ⁶ Pozri GLENK, Helmut. *From Desert Sands to Golden Oranges : The History of the German Templer Settlement of Sarona in Palestine 1871-1947*. Victoria : Tree of life, 2005. ISBN 9781412035064.
- ⁷ Pozri WALLACH, Jehuda L. (ed). *Germany and the Middle East 1835-1939. International Symposium April 1975*. Tel Aviv : Israel Press Ltd., 1975
- ⁸ Pozri BALKE, Ralf. *Hakenkreuz im Heiligen Land. Die NSDAP – Landesgruppe Palästina*. Erfurt : Sutton Verlag, 2001. ISBN 9783897023048.
- ⁹ Pozri JACOBSEN, Hans – Adolph, SMITH, Arthur. *The Nazi Party and the German Foreign Office*. New York : Routledge, 2007. ISBN 9780415957717.
- ¹⁰ Pozri McKALE, Donald M. *The Swastika Outside Germany*. Kent : Kent State University Press, 1977. ISBN 9780873382090.
- ¹¹ Pozri *Unterwegs zur Freiheit im Glauben. 150 Jahre Tempelgesellschaft; 1861-2011*. Stuttgart : Tempelgesellschaft, 2011.
- ¹² Pozri SAUER, Paul. *The Holy Land called*. Melbourne : Temple Society Australia, 1991. ISBN 9780959748932.

Mgr. Denisa Nešťáková, MA (1987), denná doktorandka na Filozofickej Fakulte UK v Bratislave. Venuje sa predovšetkým politickým a sociálnym dejinám Blízkeho východu s osobitým zameraním na dejiny Izraela a Palestíny od konca 19. storočia do konca 20. storočia. Taktiež sa zameriava na náboženské súvislosti spojené s konfliktom. Zároveň sa venuje dejinám holokaustu.